

Els espais naturals al Pirineu: estratègies i evolució, basades en l'experiència catalana

1. L'evolució dels espais naturals a Catalunya i de gestió del territori

Des de la promulgació de la Llei d'espais naturals pel Parlament de Catalunya, el 1985, han variat un munt de coses. En aquests pràcticament 40 anys han sorgit tota una sèrie d'aspectes nous, tant pel que fa a conceptes –la sostenibilitat, el canvi climàtic, l'estalvi energètic, el comerç de proximitat, l'economia circular, la custòdia del territori– com a normativa –les directives europees, la xarxa Natura 2000, etc.–, que fan que calgui realitzar un plantejament nou quant a la política i concepció dels *espais naturals*.

Ja no es tracta de conservar àmbits concrets dispersos al llarg del territori, a través de figures basades bàsicament en la conservació dels recursos naturals renovables i/o ecosistemes d'interès natural, sinó que va més enllà. De fet, en l'actualitat existeixen a Catalunya més *espais naturals* amb *denominacions* que no recull la Llei d'espais naturals del 1985 que els creats per aquesta llei. I amb un ampli ventall de fórmules de gestió basades en el món local, car la immensa majoria d'aquests han estat creats a iniciativa del territori, mentre que els espais naturals creats a través de figures que preveu la Llei del 1985, ho han estat a iniciativa de la Generalitat de Catalunya. En el lèxic actual diríem que el territori "s'ha buscat la vida". I s'ha buscat la vida a través de l'establiment de fórmules de gestió més àmplies i globals i amb figures i estructures per gestionar el territori, i que van més enllà de la conservació de la biodiversitat, que no figuren en la Llei d'espais naturals del 1985, sinó a d'altres legislacions, com la legislació en matèria urbanística o agrària. Amb denominacions i figures no reconegudes normativament, on el protagonisme el prenen mesures com l'ordenació o la cohesió territorial.

En definitiva, el territori entén que cal buscar fórmules/figures que s'ajustin al que buscaven. En general,

- 1- Conservar-lo, tot i que en alguns casos no presenti un gran valor natural, però que és el territori que existeix en un estat més o menys natural i que pretenen que es mantingui així, tot millorant-lo en la mesura del possible.

Àlex de Juan i Monzón, biòleg i responsable d'espais naturals i fauna de la Generalitat fins a l'any 2000

2- Mantenir i millorar l'activitat humana lligada al sector primari, i

3- Ordenar el sector terciari, afavorint l'afluència de visitants sota criteris de sostenibilitat i que, a més, representi una font d'ingressos pel territori.

Es tracta d'establir un model de gestió d'aquest territori i adaptat a la seva realitat natural i socioeconòmica, que és el que impera actualment en el conjunt d'Europa i que busca la gestió d'un territori en el seu conjunt, que abasta fins i tot zones habitades, a través d'una gestió global del mateix territori mitjançant l'aplicació dels conceptes de conservació, sostenibilitat i desenvolupament rural, per dur a terme aquesta gestió d'una manera integrada.

I que, a més, respongui d'una manera ràpida en el temps i àgil i efectiva administrativament, per donar cobertura a les demandes i inquietuds del territori, fugint d'estructures complexes i de tramitacions molt llargues i feixugues, que poden arribar a desvirtuar les necessitats del territori en aquell moment, i les finalitats que busca l'establiment de l'espai natural.

2. La situació actual a Catalunya

Així, ara ens trobem amb 5 models de gestió del territori a Catalunya.

1- Els declarats a través de la Llei 12/1985, d'espais naturals, establerts a llocs amb importants valors naturals i paisatgístics, amb una finalitat fonamentalment de protecció, promoguts i gestionats directament per la Generalitat, que en nomena els òrgans rectors. La tramitació de la seva declaració és molt llarga (lleis o decrets) i, en dependre dels pressupostos de la Generalitat, cal esperar que disposi dels recursos oportuns.

2- Els parcs existents dins la província de Barcelona, en comarques d'alta densitat humana i en territoris amb un important desenvolupament industrial i residencial. Promoguts pel territori i dependents de la Diputació de Barcelona, els òrgans gestors els formen els consistoris on s'estableixen d'acord amb la Diputació, que n'assumeix tota la gestió a través de personal i pressupost propis. Tenen diferents denominacions, normalment *parcs*, i n'hi ha 12 i, excepte el Parc de Sant Llorenç del Munt i l'Obac, no estan homologats per la Llei 12/85. Es creen a través de plans especials urbanístics.

3- Els parcs rurals, creats bàsicament amb la finalitat del desenvolupament rural, cerquen la *conservació* dels espais rurals existents i el desenvolupament de produccions pròpies del territori (agropecuàries i turístiques) sostenibles, sense deixar de banda la conservació dels valors naturals existents. Han cercat fórmules de declaració àgils i ràpides i la governança és exercida a través de figures que integren els municipis on es troben. Un aspecte important en aquests espais és la integració de la propietat privada, atesa la característica que les activitats es desenvolupen íntegrament en territori privat.

El personal i la gestió depenen de l'òrgan rector (entitats locals), i la Diputació de Barcelona assumeix part o la totalitat del finançament per al seu funcionament.

4- Els consorcis, o figures similars, que han sorgit arreu del territori. Integrats i promoguts per ens locals, entre les seves finalitats hi ha la gestió dels espais naturals (normalment formats per espais del PEIN), dels recursos naturals i de la gestió del turisme de la zona. Aquesta gestió no comporta cap mena de declaració d'espais naturals.

5- Els espais de la Xarxa de Conservació de la Natura (antiga Xarxa de Custòdia del Territori), que integra terrenys privats. No comporten la declaració de cap mena de figura d'espais naturals.

Gestionen un territori, amb la finalitat exclusiva de conservació, al marge de la importància dels seus valors naturals. Es creen a iniciativa d'entitats de conservació de la natura integrades a la Xarxa de Conservació de la Natura (XCN), que subscriuen un acord de custòdia del territori amb la propietat. El finançament corre a càrrec de l'entitat de la XCN i la propietat.

3. El cas del Pirineu

Al Pirineu català i al de tot l'Estat exclusivament existeixen espais naturals del model 1. Els declarats a través de la Llei 12/1985, d'espais naturals, estan establerts en llocs amb importants valors naturals i paisatgístics, amb una finalitat fonamentalment de protecció, i són promoguts i gestionats directament per la Generalitat de Catalunya, a diferència de França, on són bàsicament espais naturals que cerquen la "gestió integral d'un territori (regió)" alhora que afavoreixen el desenvolupament rural; per això s'anomenen parcs naturals regionals. Pel que fa a Andorra, els tres parcs naturals existents seguirien el model de Catalunya.

En els darreres dècades el Pirineu a Catalunya i per extensió a tot l'Estat espanyol i Andorra, ha passat de tenir una economia basada en el sector primari a una de basada en el sector terciari, i en moltes comarques al desenvolupament dels esports d'hivern amb la creació de nombroses estacions d'esquí. Però entenem que el canvi climàtic fa replantejar seriosament aquesta estratègia territorial i que aquesta situació fa replantejar el model de gestió del Pirineu i també, i especialment, el d'espais naturals.

4. El canvi climàtic als Pirineus

El recent estudi *El canvi climàtic als Pirineus: impactes, vulnerabilitats i adaptació*, de la Comunitat de Treball dels Pirineus cofinançat pel Feder, assenyala que "Per a tota la zona pirinenca a l'horitzó 2030, l'augment del valor mitjà anual de les temperatures màximes respecte al període de referència (1961-1990) podria estar de mitjana i, entre 1° C i 2.7° C. Per a l'horitzó 2050, l'escalfament seria una mica més gran: per a la temperatura màxima, les forquetes anirien de 2.0° C a 4.0° C i oscil·laria entre 1.4° C a 3.3° C mentre que per a la temperatura mínima serien de 1.7° C a 3.3° C i oscil·laria entre 1.2° C a 2.8° C. Per a finals de segle, els rangs de valors es amplien encara més, així com la magnitud dels canvis: per a la temperatura màxima l'augment anual estaria entre 4.3° C i 7.1° C, i oscil·laria entre 1.9° C i 4.2° C. Per a la temperatura mínima, els intervals corresponents se situarien entre 3.6° C i 6.0° C, i l'oscil·lació entre 1.6° C i 3.5° C."

Pel que fa als gruixos de neu, apunten a un descens significatiu del gruix de neu malgrat la forta variabilitat interanual. Així, al Pirineu Central i a 1.800 m d'altura, el gruix mitjà de la neu podria disminuir a la meitat l'any 2050 segons la referència actual, mentre que el període de permanència de la neu al terra podria reduir-se en més d'un mes.

5. Una fórmula turística per al canvi climàtic

La Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Universitat de Lleida i el Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida han elaborat un informe que, amb el títol *Canvi climàtic, paisatge i turisme. Impactes i reptes a la demarcació de Lleida*, posa les bases per

a l'adaptació de la indústria turística al nou clima. El treball ha estat elaborat per la Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Universitat de Lleida en el marc del conveni de col·laboració amb el Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida. L'autora és la geògrafa Maria Sans, amb la coordinació del sotsdirector de la càtedra, Daniel Paül.

L'informe "pretén il·lustrar quins són els principals impactes del canvi climàtic als quals es pot enfrontar l'activitat turística arreu de les terres lleidatanes, i per extensió a tot el Pirineu, tot tenint en compte, essencialment, les afectacions d'aquesta crisi sobre el paisatge. Alhora, partint d'una anàlisi acotada a les diferents realitats territorials, busca donar eines per a l'articulació d'una resposta del sector turístic que, d'una banda, el doti d'una major capacitat de resiliència i, de l'altra, contribueixi a reduir els impactes negatius derivats de la mateixa activitat".

Davant d'aquesta situació, l'informe apunta la necessitat d'encarar els reptes del canvi climàtic: "La crisi climàtica, tot i tenir clares repercussions negatives, obre la porta a una oportunitat necessària de transformació i diversificació de les activitats del sector turístic. En aquest sentit, i seguint la línia de les estratègies a escala global i nacional, afrontar els reptes ambientals passa per l'adopció de mesures que, d'una banda, disminueixin els impactes derivats de la mateixa activitat, de mitigació, i, de l'altra, puguin adaptar les activitats als escenaris climàtics del futur, d'adaptació", segons han apuntat els responsables de l'estudi. En aquest àmbit, han remarcat que "la mitigació és tota intervenció antropogènica que té per objectiu reduir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle o millorar la capacitat d'embornal dels sistemes".

Alternativa a la neu

Tant és així que la recepta passa per dos paquets de mesures, unes d'adaptació i unes altres de mitigació. Pel que fa a les d'adaptació, l'informe proposa: la desestacionalització de l'activitat; habilitar refugis climàtics; planificació dels riscos; gestió d'ecosistemes i paisatges; potenciació de segments turístics alternatius; i informació i recol·lecció de dades climàtiques per fer-ne el seguiment.

En l'apartat de potenciació de segments alternatius, apunta la necessitat de deslligar-los del factor climàtic, com ara la neu o l'aigua: "Fomentar la consolidació d'activitats turístiques que no depenguin exclusivament d'unes condicions ambientals i/o climàtiques determinades, propiciant la consolidació d'activitats alternatives a les més establertes a l'actualitat i distribuïdes arreu del territori."

I aquí el paper dels espais naturals esdevé fonamental si prenen el paper d'elements integradors de polítiques territorials àmplies i que abastin el conjunt d'activitats existents al territori sota els conceptes de la sostenibilitat, l'estalvi energètic, el comerç de proximitat, l'economia circular, la custòdia del territori, l'ús eficient de l'aigua; l'impuls del transport públic o col·lectiu, i establir mesures compensatòries que ponderin els impactes derivats de l'activitat turística sobre el paisatge i els diversos ecosistemes.

És absolutament necessari que no sigui tan sols el sector turístic el que s'impliqui en l'aplicació de les mesures sinó el conjunt d'activitats existents i potencials. I aquest model d'espai natural integrador pot ser una excel·lent eina.